

zijn onderzoek en studie wijdt. Maar studie is niet alleen afhankelijk van geestdrift, ook van vlijt en van volharding. Het werk van Dr Karsemeyer is vooral een demonstratie van de laatste twee eigenschappen.

Dr W. A. P. Smit, die voor enkele jaren bij denzelfden uitgever een studie over „De Dichter Jacobus Revius” gaf, had door zijn onderwerp een belangrijken voorsprong op Dr Karsemeyer. Aan een figuur als Revius heeft men meer houvast. Hij was een man, die op elk gebied kóós. Weifelen was hem vreemd. We kennen Revius door een goede gravure als een man van staal: eer een Hollandsch vlootvoogd dan een predikant. Maar boven de gravure staat: Amor Christi vincit, de liefde van Christus overwint. Dit ondubbelzinnige uiterlijk en deze ondubbelzinnige levensspreuk typeeren het leven van den grooten Calvinistischen dichter. Aan zulke persoonlijkheden geeft een schrijver met liefde en met bewondering zijn studie.

Hier komt nog bij, dat de dichter Smit dieper in het leven van den dichter Revius kon doordringen, dan de energieke vorschier Karsemeyer in het leven van den dichter De Decker. Rustig en eerlijk ontleedt Karsemeyer De Deckers poëzie, maar de flitsende zwaardslag van de critiek, of ook de vlam van vurige bewondering wordt in zijn studie gemist. Onzes inziens was zoowel voor het een als het ander meer dan eenmaal gelegenheid geweest.

Toch zijn we voor de studie van Dr Karsemeyer zeer dankbaar. Allereerst, omdat zij een juist kijk op het leven der Calvinisten in de 17e eeuw mogelijk maakt. Nog al te vaak wordt de opvatting gehuldigd, dat de bevolking der Zeven Verenigde Nederlanden in dien tijd bestond uit een groep rotsvaste Calvinisten, enkele weggedoken Remonstranten, en een belangrijke groep Roomsch. Deze studie toont opnieuw aan, hoe het leven van menig Gereformeerde meer breed dan diep was; ze laat duidelijk zien, hoe grof de onkunde en hoe zwak de liefde was jegens de kerk bij een figuur, die bij eerste vluchtige kennismaking een bouwer van Calvinistische cultuur schijnt. Drie eeuwen geschiedenis hebben dit verschijnsel niet vernietigd.

Maar ook zijn wij dankbaar, dat deze studie nadrukkelijk aandacht vraagt voor een religieus dichter, van wien niet heel veel meer dan de naam bekend was. Dr Karsemeyer heeft enkele gedichten gepubliceerd, die vrijwel onbekend waren en die men wel niet naast Vondel en Hooft, maar zeker na Vondel en Hooft noemen kan. Er zijn

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELKE SCHEITSEN

Sergius Paulus. Hand. 13 : 4-12.

III.

In Efeze hadden velen dure boeken gekocht om deze mysterieuze macht over de „werkelijkheid” te verkrijgen. Velen waren ook geheel onder de macht van booze geesten geraakt, zenuwachtig als ze waren geworden. Maar toen Paulus kwam met de verkondiging der waarheid Gods, toen hadden ze er genoeg van en zij brachten die mooie dure boeken op een hoop om ze te verbranden. Voor meer dan 20.000 gulden aan ijdele kunsten, aan nietswaardigen rommel.

Alles bij elkaar genomen, wat gaf al dat mysterieuze?

Wat geeft die vereering voor het „werkelijke”, voor het mysterieuze leven, voor een dansende tafel, voor een kinderachtige mededeeling van dooden?

Wat schiet een man als Sergius Paulus toch op met „Ulemas”!

Leert hij er één tarwesoorst meer door kennen? Wordt er één zieke door genezen? Een duivel bezworen? Een doode opgewekt? Helpt het hem bij de raadsvergaderingen? Beloofd het hem verlossing? Vertelt het hem van den Schepper der wereld? Brengt het hem bij dien God? Verzoent het hem met dien Almachtige, zoo, dat deze weer met hem te doen wil hebben?

Komt God Zich openbaren aan hem en vertellen wat Hij met hem voor heeft? Nu — en straks na zijn dood?

Arme levensphilosophie van Ulemas. Kleine kinderachtige macht over het mysterie.

Geen wonder, dat Lucius Sergius Paulus zeer zocht Barnabas en Saulus te hooren, de gezanten van den Allerhoogste van wien men wondere verhalen deed. God neigde het hart van den verstandigen Romein om Zijn Waarheid te hooren.

Geen wonder ook, dat de afvallige Jood Ulemas de predikers wederstond. Als God komt tot Sergius Paulus, dan is het met Ulemas gedaan. Dan wordt de ijdelheid en het Satanswerk, de verblin-

„beroemdheden”, die ver bij De Decker achter blijven. Mogen we op een goede bloemlezing uit De Deckers werk rekenen? Na de schitterende uitgave van „Goede Vrijdag” bij Boots en Stols — wij misten deze uitgave in de bibliografie — blijft er nog genoeg stof over.

Ten slotte danken wij Dr Karsemeyer, dat hij zoo duidelijk laat blijken op welke gronden zijn oordeel rust. Deze studie is in den besten zin — althans wat de critiek op de levensbeschouwing van De Decker betreft — principieel. In dit opzicht voldoet ze ons meer dan de Revius-studie van Smit.

A. KUIPER.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Eenige opmerkingen over en naar aanleiding van „Geboortebeperving” door T. Oldenburger. 1)

IV.

In ons vorig artikel zagen we, hoe het te betreuren viel, dat Oldenburger het vraagstuk der geboortebeperving niet in breeder verband geplaatst heeft. Daardoor bleef het boek te veel aan de oppervlakte en beperkte het zich te veel tot een aangeven van de middelen om het Neo-Malthusianisme als georganiseerde beweging te bestrijden en zijn invloed ook op de geloovigen tegen te gaan, terwijl het niet teruggreep op de diepere oorzaken, waarvan het een logisch gevolg was. Teveel werd zoo een symptoom bestreden en de wortel van het kwaad onaangestast gelaten. Door ons werd toen betoogd, hoe er een verband bestaat tusschen de ontwikkeling van het wereldleven onder invloed van ongelooft en revolutie en de toenemende geboortebeperving, onverschillig, of deze nu door de „middelen” van het Neo-Malthusianisme of door andere practijken was tot stand gekomen. We meenden, dat een onderzoek daarnaar van de grootste beteekenis moest wezen, omdat daaruit te constateeren zou zijn, in hoeverre ons Christelijk leven door denzelfden geest was aangetast, waar toch ook in eigen kring een duidelijke daling van het geboortecijfer viel waar te nemen en deze daling al heel moeilijk be-

1) „Geboortebeperving voor geloovigen en ongelooovigen”, een zuiver critische beschouwing van de theorie en de practijk en van de argumenten voor en tegen deze beweging, door Teunis Oldenburger, Th. H. Th. D. Vertaling van Dr A. Dupont, schrijver van „Het Huwelijk”. Uitg. H. A. van Bottenburg N.V., Amsterdam.

ding in dienst van de leugen verbroken.

Barnabas en Saulus predikten de waarheid omtrent God die alles schiep en die alle menschen den adem in de neusgaten gaf.

Ook van Gods gerechtigheid en oordeel. En van Jezus, den man van Nazareth, die gestorven was en weer opgestaan, die nu in den hemel was en die straks zou terugkomen om te oordeelen en om te behouden een iegelijk die in Hem geloofte.

Dat was geen abstract begrippenspel.

Zakelijke waarheid was het.

En dat was geen ijdele kunst — maar waarheid omtrent de werkelijke wereld van nu en van straks.

Dat raakte geen hooger Ik van Sergius Paulus, maar dat raakte zijn handen en voeten, zijn oogen en zijn mond, zijn bewustzijn en hart en nieren — dat raakte zijn verleden en toekomst en zijn Romein-zijn, alles was hier in begrepen.

Elymas trachtte hem van 't geloof af te houden. Hij trachtte de woorden van God, die Paulus zakelijk sprak, mystisch te misduiden. Zooals de levensphilosophen onder de afvallige Christenen spreken van 't mysterie van Jezus, van mysterieuze geloofskennis enz. enz. en dat dat wat anders is dan het gewone leven. Zalig, dat is iets godsdienstigs, dat beteekent niet gelukkig zijn — gelooven dat is iets mystisch, niet: God op Zijn Woord vertrouwen van ganscher harte — opstanding, dat is iets mystisch, niet: uit den put op 't kerkhof komen.

Zóó stond Elymas den weg des Heeren, de waarheid Gods te verdraaien — opdat de proconsul maar zijn wetenschap zou blijven waardeeren.

Zoo stond deze Jood Gods Woord tegen bij den Romein.

En toen kwam Paulus, die zich anders bescheiden achter Barnabas hield, naar voren — vervuld met den Heiligen Geest tegen zijn volksgeenoot Bar Jezus — en toen kwam de kracht van den vloek des Verbonds over afvallige Joden uit: Paulus hield de oogen strak op den Jood en zeide:

O gij kind des duivels, vol van alle bedrog en van alle arglistigheid, vijand van alle gerechtigheid! zult gij niet ophouden te verdraaien de rechte wegen des Heeren?

Gij meent geheime krachten te beheerschen — nu, zie, de hand des Heeren is tegen u en gij zult blind zijn en de zon niet zien voor een tijd.

En terstond viel op den man Gods oordeel van donkerheid en duisternis...

schouwd kon worden als vrucht van eigen levensbeginsel.

Nu ligt zulk een onderzoek niet in het bestek van deze artikelen. Maar toch wil ik er iets van zeggen, om mijn bedoelingen te verduidelijken.

...

Het is, zooals door ons dan reeds meer dan eens opgemerkt werd, speciaal het beginsel der Fransche revolutie, dat den weg tot de moedwillige geboortebeperving gebaad heeft. Zeker, de diepste grond van haar ontstaan ligt in de verlating van God en Zijn gebod. Maar op zichzelf behoeft dit laatste niet te leiden tot een vermindering der geboorten. We zien, hoe in Duitschland het nationaal-socialisme krachtens zijn wezen een sterke tegenstander is van het Neo-Malthusianisme. Maar deze tegenstand komt waarlijk niet voort uit motieven van Christelijk-godsdienstigen aard.

Maar hier is het de leus van vrijheid, gelijkheid en broederschap, die de menschheid betooft. De rede is nog altijd de godin, die men aanbidt en van wie men alle hulp verwacht. Met haar breekt men af wat in de historie geworden is en daarin haar zedelijke waarde had. Niet Schrift en historie bepalen de gedragslijn, maar wat geboren wordt uit het intellect. En wat is er dan natuurlijker dan te eischen, dat ieder mensch dezelfde aanspraken mag laten gelden op vrijheid en geluk? Alle belemmeringen, die daaraan in den weg staan, moeten worden opgeruimd. Aan een ieder moet de grootste mogelijke gelegenheid gegeven worden om van het leven te genieten.

Toen dan ook in de 19de eeuw wetenschap en techniek de wereld in ruime mate verrijkten, sprak het haast vanzelf, dat men trachtte deze goederen zooveel mogelijk voor een ieder toegankelijk te maken. Zoo werd hoe langer hoe meer het zwaartepunt van het leven verlegd naar het heden en naar wat men daarvan genieten kon in plaats dat men de beteekenis van het heden zag in het licht van Gods Openbaring. Steeds grooter nadruk werd gelegd op de veraangenaming van het leven.

Ook de ontwikkeling van de grootstad droeg het hare er toe bij om het leven in deze richting te ontwikkelen. Tradities werden losgelaten, de familieband werd losser. De stad bood alles, wat men maar wenschen kon. De mensch kon zich hier uitleven. Het besef van verantwoordelijkheid tegenover het gezin, den naaste en het nageslacht werd overwoekerd door den drang om ook zijn deel te krijgen aan het groote feestmaal des levens. En wat vroeger plicht was, harde plicht

Wat moet dat schrikkelijk zijn voor een mensch! Wat heeft die man met macht over mysterieuze dingen de hand Gods gevoeld... voorbode van de buitenste duisternis — waarvan zijn vader hem in zijn jeugd allicht had verteld.

Angstig tastend loopt hij rond om geleide te zoeken.

Doch hoe heeft ook de omgeving verplet gestaan. Hier was een kracht geschied tot bevestiging der waarheid.

't Ging om die waarheid.

Niet om doode begrippen als in de wijsbegeerte. Ook niet over mysterieuze kunsten die geen zakelijk nut deden.

Maar hier was openbaring van God den Almachtige. Hier was belofte van opstanding des vleesch en eeuwig leven — en van verzoening met God — en van gemeenschap met dien Onbekenden God, die nu bekend was geworden.

Lucius Sergius Paulus was geheel verslagen over deze leer van den Heere Jezus.

En hij geloofde.

Hier was de kracht des Evangelies heerlijk geopenbaard.

De eenvoudige prediking van Barnabas en Saulus was wijzer dan de wijsheid van Griekenland.

De zakelijke kracht dezer waarheid was ingrijpende dan de ijdele kunsten der magiërs.

Niet de wetenschap en niet het leven als mysterie — maar de gewone zakelijke mededeelingen van de waarheid omtrent de belangrijkste dingen van ons leven, gedaan in opdracht van den Man in den hemel, Die Gods Zoon is — dat was krachtige leer en 't was meteen levend.

Gods Woord is levend en krachtig.

...

En als dan Saulus zoo op den voorgrond gekomen is tegen het heidendom en meteen tegen het valsche Jodendom, dan noemt Lucas hem niet meer Saul — de Joodsche vorm — maar Paulus — de Grieksche vorm.

Hij wordt den Grieken een Griek om Gods Werk te doen.

Hij had zoo gaarne Jeruzalem bekeerd, maar zelfs de gemeente van Jeruzalem heeft nooit met Paulus kunnen opschieten — hij behoorde aan de heidenwereld, niet aan de Joden. God had hem uitverkoren om Paulus te zijn en niet als Saul onder de Christenen uit de Joden te werken.

A. JANSE.

vaak, wat ring vroeg die het le men op a

Ook de deels uit h De rechter vrouw wo van den n het gezin, het zwoeg voor de v zelfontzegg herhaalde aankloeten, de mogelijk voor geno van mee vloed van begeerlijk daarvan l eerste pla werd. De tendenzen ning van wenning v vroeger af van de au gezin.

Ook de aardsche voor zich rijker, naa mogelijke hoogste le blijven of den invloe man, die v voornamen tus' woort de gehele ziel? we maatschap keling niet door scho en geraakt sef van v den naaste heid tot h grond of i

Als uity geerten et hoe meer zich een zi leven. Wa de hinder geruimd, c persoon zc meer wot het mense door uitw wel een : alles, wat den overg kan de v deren niet van het le moet zich om te ver niet te h zoo ziet terwijl de tal midde aangena gekend z een onrus neerslach leurstellin meer de v lichamelij Welnu, l levensangi een onmi wikkeling alleen het van geboe nisme toe het huwe komen. W eeuw was leeren ke hier-benec zou er toe te maken.

Met dez Maar ze de vraag der werel te veel he in plaats, ook wij n hebben er weest, da niet is te aan ons kinderen veel die v weinig ge gehoorzaa in ons is.

n eigen levens-
in het bestek
ik er iets van
arduidelijken.

eds meer dan
t beginsel der
tot de moed-
t heeft. Zeker,
ligt in de ver-
ar op zichzelf
t een vermin-
oe in Duitsch-
tens zijn wezen
t Neo-Malthu-
n waarlijk niet
godsdienstigen

heid, gelijkheid
l behoort. De
aanbids en van
haar breekt
n is en daarin
rft en historie
geboren wordt
atuurlijker dan
de aanspraken
eluk? Alle be-
staen, moeten
noet de grootst
den om van het

v wetenschap
iate verrijken,
trachtte deze
ieder toegan-
ger hoe meer
legd naar het
enieten kon in
het heden zag
Steeds grooter
aming van het

oot-stad droeg
i deze richting
losgelaten, de
ood alles, wat
sch kon zich
woordelijkheid
het nageslacht
om ook zijn
eestmaal des
harde plicht

or een menscl
r mysterieuze
voorbode van
aan zijn vader
ld.
om geleide te

ng verplet ge-
ed tot bevesti-

in de wijsbe-
e kunsten die

God den Al-
pstanding des
an verzoening
met dien On-
geworden.
aeel verslagen
zus.

gelies heerlijk

nabas en Sau-
van Grieken-

heid was in-
er magiërs.

et leven als
kelijke me-
id omtrent de
gedaan in op-
el. Die Gods
t was meteen

atig.

voorgond ge-
meteen tegen
t Lucas hem
orm — maar

om Gods Werk

rd, maar zelfs
oof met Pau-
orde aan de
God had hem
niet als Saul
te werken.
A. JANSE.

vaak, wat vroeger zelfverloochening en opoffering vroeg, dat werd nu als een last ondervonden, die het levensgeluk in den weg stond, en diene men op alle mogelijke wijze diende te ontgaan. Ook de emancipatie der vrouw kwam grootendeels uit het beginsel der Fransche revolutie voort. De rechten van den man moesten ook die van de vrouw worden. Voor menige vrouw leek de positie van den man de sleutel tot het levensgeluk. Niet het gezin, niet het groote aantal kinderen, niet het zwoegen en slaven den ganschen dag in een voor de wereld niet opvallende positie, niet de zelfontzegging der moeder, niet de bezwaren der herhaalde zwangerschap, waren het wat haar meer aantrokken, maar de vrijheid, de zelfstandigheid, de mogelijkheden om al deze lasten in te ruilen voor genoegen, hetzij van meer cultureelen, hetzij van meer materiëlen aard, moesten onder invloed van den tijdgeest wel vele vrouwen als een begeerlijk goed toeschijnen en bij het verkrijgen daarvan haar losmaken van wat vroeger in de eerste plaats als haar roeping en plicht beschouwd werd. De toenemende industrialisatie werkte deze tendenzen in de hand. Het gevolg was de ontwenning van de vrouw aan het familieleven; de gewinning van haar aan vrijheden en genoegen, die vroeger afkeuring ondervonden, en de onttroning van de autoriteit van den man als hoofd van het gezin.

Ook de opvoeding bleef van deze jacht naar het aardse levensgeluk niet vrij. Waar de ouders voor zich zelf reeds het streven naar hooger en rijker, naar eer en macht, naar genot en de grootst mogelijke bevrediging hunner wenschen als hun hoogste levensdoel zagen, daar kon het niet uitblijven of ook hun kinderen moesten dezen zelfden invloed ondergaan. Kennis werd macht. De man, die vooruit kwam, het voorbeeld. Een positie voornamer dan die der ouders het ideaal. Christus' woorden: „Wat baat het een mensch, zoo hij de geheele wereld wint en schade lijdt aan zijn ziel?" werden een antiquiteit, waarmee in deze maatschappij van stoffelijke welvaart en ontwikkeling niet meer gerekend kon worden. Maar daardoor schoten individualisme en egoïsme welig op en geraakten groote zedelijke goederen, zooals besaf van verantwoordelijkheid voor het heil van den naaste, voor het gezin, voor het volk, bereidheid tot het brengen van offers, op den achtergrond of in vergetelheid.

Als uitvloeisel nu van al die losgemaakte begeerten en verlangens, waaraan men hoe langer hoe meer den teugel kon laten vieren, ontwikkelde zich een ziekelijke overgevoeligheid van het zenuwleven. Waar het karakter niet meer gestaald wordt, de hinderpalen al te veel uit den weg worden geruimd, de aandacht hoe langer hoe meer op de persoon zelf wordt geconcentreerd, het leven steeds meer wordt verwekelijkt, de waardeering van het menschelek geluk steeds meer bepaald wordt door uitwendige materiële factoren, daar moet wel een zekere overgevoeligheid ontstaan tegen alles, wat die lustgevoelens stoort. De ouders worden overgevoelig voor het kind en hun zenuwleven kan de verantwoordelijkheid voor meerdere kinderen niet dragen. Waar hoe langer hoe meer alles van het leven hier op aarde verwacht wordt, daar moet zich wel een overmatige angst ontwikkelen om te verliezen, wat men heeft verworven, en om niet te bereiken, wat men gaarne wenscht. En zoo ziet men het merkwaardige gebeuren, dat, terwijl de menschheid thans over een groot aantal middelen beschikt om zich het leven te verangenameen zooals deze in vroegere eeuwen nooit gekend zijn, zij anderzijds geplaagd wordt door een onrust en vrees, door een vermoeidheid en neerslachtigheid, door een ontevredenheid en teleurstelling, door een haat en afgunst, die onder meer de voorwaarden vormen voor zielsziekten en lichamelijke onbehagen.

Welnu, in deze sfeer van jacht naar genot en van levensangst, is de drang naar geboortebeperving een onmisbaar element geworden. In deze ontwikkeling is zij een logische consequentie. Niet alleen het Neo-Malthusianisme, maar iedere wijze van geboortebeperving. Maar het Neo-Malthusianisme toch wel het meest, omdat de erotiek van het huwelijk daarin ten volle tot zijn recht kan komen. Want een van de „verdiensden" der 20ste eeuw was ook, dat we deze erotiek beter hebben leeren kennen! Dat paste zoo in de sfeer van het hier-beneden-zoo-goed-mogelijk-hebben. Ook deze zou er toe meewerken om de huwelijken gelukkiger te maken.

Met deze enkele aanwijzingen wil ik volstaan. Maar ze zijn voldoende om ook voor ons zelf de vraag te stellen, of wij niet mede aan de baals der wereld geofferd hebben. Of ook bij ons niet te veel het zwaartepunt naar dit leven verlegd is in plaats, dat onze wandel in de hemelen was. Of ook wij niet de waarde van het tijdelijke overschat hebben en te weinig er van doordrongen zijn geweest, dat het lijden dezes tegenwoordigen tijds niet is te waardeeren tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden, zoo wij Gods kinderen zijn. Of ook onze levensrichting niet te veel die van de „wereld" gevolgd heeft en we te weinig geloofskracht, geloofsbezieling en geloofsgehoorzaamheid getoond hebben om met al wat in ons is, te streven naar een levensopenbaring

en levensstijl, zooals deze behoort te zijn naar Gods Wil. Zoo ooit, dan kunnen we thans te midden van een samenleving, die zich hoe langer hoe meer losmaakt van de zedelijke grondslagen, waarop ze oorspronkelijk rustte, met niet minder toe dan met den vollen inzet van een geloofsleven, dat om versterking en verdieping vraagt in een dagelijksche gebedsworsteling.

Het zou verkeerd zijn te generaliseeren. In veel valt Goddank nog te roemen. Maar toch mogen deze vragen daarom niet zonder meer terzijde worden gelegd, nu eenzelfde verschijnsel op het heilig erf valt waar te nemen, zooals dat daarbuiten als openbaring van een zondige levenswaardeering tot uiting komt.

's Gravenhage.

Dr G. K. SCHOEP.

De „Haagsche vrienden" en de Afscheiding.

VI. (Slot.)

Veertien October vier en dertig ligt achter den rug. Scholte's reis en optreden te Urum is op veler lippen, in veler pen. Da Costa heeft het een en ander dienaangaande aan Capadose geschreven. Deze stemt daarmee volkomen in. Hij denkt, „dat Gamaliëls wijsheid hier noodig is", evenwel en door Da Costa's schrijven, en door een andere omstandigheid is hij nu en detail met hetgeen er is voorgevallen bekend geworden, „die hem nog meer doet zien, dat hier van de zijde van onzen Scholte een ijver zonder verstand, en ik zeg het volmondig, een onvoorwaardelijke onvoorzichtigheid heeft plaats gehad. De tijdingen, die wij hadden, of lever Molenaar, welke ze ons mededeelde, waren ook vrij los en gaven mij dadelijk de vrees, dat hier wat wild en woest te werk gegaan is. Ik beschouw hetgeen Scholte deed, 'tspreken in de kerk tegen de weigering des consuls in, als zeer laakbaar. Want waarom heeft hij 't gevraagd, indien het dezen niet vrij zou staan te weigeren: die verlof vraagt, erkent de bevoegdheid der weigering mijns inziens: zegt hij dit gedaan te hebben opdat alle dingen ordenlijk geschieden, dan had hij volkomen uit 't zelfde motief moeten gehoorzamen, hoe vijandig, hoe kwaadaardig ook de weigering zij in het gedrag der tegenpartij: ik ben het dus volmaakt en ten volle met u eens en gij hadt in mij, indien ik bij de vergadering tegenwoordig geweest was een ijverige acclamator gevonden. Evenwel onderscheide ik zeer het gedrag van De Cock: hoezeer ik er ook wel wat verkeerd in vinde, is het dunkt mij bij dat van Scholte niet te vergelijken: hij heeft langmoedigheid ook betoond en is de persoon, wien men wederrechtelijk de mond sluit, doch Scholte zijn gedrag is volkomen dat van een scheurmaker. 't Smart mij in de ziel en ik vrees, dat deze zaak niet alleen droevige gevolgen zal hebben voor zijn gemeente (en hoe onverandwoordelijk, daar toch hij hem het Woord zijn loop had), maar zelfs, dat zich deze scheuring met de Kohlbrüggen vereenigen zal tot jammerlijke verwoesting van broederliefde, van geloofsleven, en toch, de Heere leeft, mogelijk ja, ik hebbe er eene stille hope van, zal het (hoezeer ook ontijdig en wat de wijze van doen betreft, ook zeer onvoegzaam) onder vele doodsbeenderen eene heilzame beroering geven. Zijne Majesteit zal woedend kwaad zijn, want ik weet u te zeggen, dat hij op het punt van Scheiding, in vuur geraakt.

De broeders alhier zijn alle van 't zelfde gevoelen. Ik spreek van onzen stand, maar helaas, in de gemeente, onder de geringeren, is dezelfde zucht van afscheiding, zoo zelfs, dat zich velen volstrekt niet meer in de kerk vertonen, ook niet bij Molenaar, maar onder kerktijd, bij Nieuwenhuis of elders zich vereenigen!"

Alzoo schreef Capadose!

De trekken van 't beeld te teekenen van de verhouding der Haagsche vrienden tot de Afscheiding worden duidelijker. Ook voegt hij daar nog aan toe: (het gaat over het Muziekfeest. Capadose was daarover verontwaardigd. Hij is van voornemen, en heeft het uitgevoerd, erover te schrijven). Van der Kemp staat aan zijn zijde. Was echter eerst zeer gematigd, maar den daarop volgende Zondag kwam hij bij Capadose en „was toen zoo geweldig en vreeslijk opgewonden, dat hij hen zeide, volstrekt niet meer bij Secretan te willen gaan"; en nu verneemt Capadose, dat hij een brandbrief aan Secretan en Chauspied en aan Noordink enz. geschreven heeft, waarin hij schrikkelijk uitvaart en zonder zich los te scheuren van de kerk (waar hij ook zeer tegen is) echter zooveel zegt als men behoudens dit zeggen kan."

Een muziekfeest in de kerk kan toch geen reden zijn zich af te scheuren! Het doet Capadose recht genoeg, dat Van Hogendorp en Gefken zoo volkomen met hem instemmen inzake Scheiding. Nog deelt hij mede, wat wij reeds weten uit Van Hogendorps correspondentie met De Cock, dat gene dezen geschreven heeft „dat hij zijn daad niet kon beamen". Ook Secretan, met wien hij

over de zaak van De Cock en Scholte in het breede gesproken heeft is het volmaakt met hem eens. En weer verzekert hij aan Da Costa het met dezen ook volmaakt eens te zijn: „gij weet, hoezeer ik altoos tegen Scheiding geweest ben en nu meer dan ooit om de weinige eensgezindheid onder de kinderen Gods en echter dunkt mij zijn er omstandigheden in de zaak van De Cock van een gewicht: daar staat een leeraar met zijn geheele kerkeraad en verreweg het grootste deel der gemeente tegenover den vijand. Dat heeft een aspect van legitimiteit, die groot is, en zonder voor het oogblik iets te willen doen, een enkele stap, waardoor ik mijn goedkeuring aan daden van geweld zou kunnen geven, zoo vinde ik hier, dat vooral de wijsheid van een Gamaliël te pas komt. — Gij mijn dierbare broeder, zult, hoop ik in deze met mij samenstemmen, en gelijk u, zoo ik vernomen heb, u recht uit aan Scholte verklaard hebt tegen de Afscheiding, en gij hebt recht gedaan, naar mijn gevoelen, want ik zie ook evenals gij wellicht, veel vreemd vuur in geheel dezen handel; evenwel geloof ik, dat het goed is, gematigd in onze afkeuring te zijn, omdat indien eens inderdaad alle thands erkende welgezinde en godzalige leeraars zich bij dezen voegden en dan het verfoeilijk juk der waarheid verlippende Synode met waardigheid en stevigheid zouden neerleggen en zich constituereen niet als eene afgescheidene gemeente, maar als de Hervormde Kerk (casu posito) Wat dan?

De Heere zal het ons leeren, maar moet ook daarom niet Gamaliël ons ten voorbeeld zijn?"

Woorden van historische beteekenis!

Alzoo uit formeel oogpunt heeft Capadose bezwaar tegen de Afscheiding. In beginsel stelt hij zich niet tegen eene eventuele Scheiding. Straks zullen wij eenzelfde standpunt zien ingenomen en door Van der Kemp, en door baron C. P. van Zuylen van Nijvelt. En immers ook Groens „Maatregelen" verschillen hierin niet van de andere Haagsche mannen van het Réveil.

Het is de Hervormingsdag!

De Cock heeft op dezen dag getuigd in de gerechtszaal te Appingedam. Het antwoord van de rechtbank op den eisch van den roomschen officier van justitie was: wij hebben eene wet, en naar die wet moet hij geoordeeld worden.

De echo weerklonk eerst aan den dag van morgen, op Allerzielendag, in het Zuiden: en ook wij scheiden ons af.

Op dezen zelfden dag schrijft Capadose aan Da Costa: „Wat Scholte en De Cock betreft, wij zijn 't volmaakt eens; de later ontvangene berichten deed ik juist heden aan De Clercq mede, die ik reeds lang gewenscht had op eenen vroeger van hem ontvangen hartelijken brief te antwoorden. Gij zult ze wel spoedig van hem vernemen. Dit intusschen moet ik er u nog bij zeggen, dat ik copy gelezen heb van de missive aan de kerkelijke collegiën ter verklaring hunner afscheiding en dat dit stuk (daar Scholte kennelijk de hand in gehad heeft) zeer goed gesteld is, altijd uit hun oogpunt." Nog voegt Capadose omtrent Scholte aan het geschrevene toe: „ik geloof, dat hij weer in bonis (sed eheu! quam minime bonis!) is."

Dankbaar brengen wij in herinnering dat Capadose van oordeel is, dat de Acta van Afscheiding (dit stuk) zeer goed gesteld is.

Hier merken wij op, dat de veronderstelling, dat Scholte in dit stuk de hand heeft gehad, historisch niet kan worden bewezen, integendeel, zeer sterk aanvechtbaar is.

Intusschen heeft nu Scholte met den ganschen kerkeraad en bijna heel de gemeente zich afgescheiden. De Clercq schrijft aan Capadose, dat Da Costa hem wel in al de details van de zaak van Scholte zal hebben voorgelicht. Dit is niet het geval, doch intusschen hebben Arie Verkuyl en reeds vroeger Ravenszwaai hem het een en ander van dezen dierbaren broeder medegedeeld.

Terloops zij opgemerkt, dat terwijl Capadose kort na zijn komst in Den Haag aan Da Costa had geschreven dat Molenaar er in zijn preeken niet op was voortuitgegaan, hij nu in verband met diens vijf en twintig jarig ambtsjubileum schrijft: „Molenaar heeft zijn 25-jarigen dienst plechtig gevierd; doch het is jammer, dat die goede man altijd even opgezwollen blijft; ik beken het, het ontsticht mij vreeslijk; hij heeft twee volle uren van zichzelf gesproken en hoewel hij sterke dingen gezegd heeft, was er toch vreeslijk veel roemtaal in; 'tis waar, hij wordt zóó ijselijk in de wolken gesteld door zijne volgelingen, dat men al zeer licht, wij kennen toch ons eigen hart, opzwellt: ik maakte hem ook eene felicitatie-visite en vond in beide die uitnemende gemeubildeerde kamers een uitgebreide cirkel van vrouwen, die hem zoodanig in de hoogte staken, dat het walge-lijk was om aan te horen".

Ik prijs Capadose's oprechtheid. Ik heb hem lief om zijn woorden, betrekking hebbende op Scholte: deze „dierbare" broeder. Ik denk aan De Cock en Scholte!

G. KEIZER.